

Зміцнення європейсько-українського оборонного партнерства

Кейс Кломпенхаувер

Зміст

1. Європа та Україна в пастці через російську ескалацію	3
2. Як вибратися з пастки?	5
2.1. Прискорення руху вперед	5
2.2. Напрацювання спільного стандарту військово-оперативних підходів	6
2.3. Впровадження концепції: архітектура партнерства для регіональних гарячих точок	7
2.3.1. Фокус на регіональних гарячих точках	7
2.3.2. Пошук політичної згоди щодо PACS	8
2.3.3. Командування та контроль	8
2.3.4. Висновок: багатостороння угода щодо PACS	9

Кейс Кломпенхаувер

Нідерландський дипломат із понад сорокарічним досвідом роботи у Європі та світі, член Координаційної ради
Ukraine Facility Platform

1. Європа та Україна в пастці через російську ескалацію

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022-го року – прояв масштабніших реваншистських амбіцій, які були помітні й раніше, ще у 2008-му та 2014-му роках. Протягом цього часу Росія прагне загальмувати стратегічний розвиток Європи і відновити той контроль над континентом, який після Другої світової війни перебрав на себе Радянський Союз. Ці амбіції також вписуються в імперську традицію царської Росії, за якої утискали українську та польську культурну й політичну ідентичність.

Встановлення силового контролю над Україною – лише перший, але вкрай важливий крок для реалізації цієї одержимості. Водночас кремлівська клептократична авторитарна система обрала ворогами демократичні НАТО і ЄС.

Щоб зберегти мир, Європі треба відновити здатність захищатися і стримувати російську агресію, зокрема протистояти тиску, політичним та інформаційно-психологічним операціям (ІПСО) з боку Москви. Адже після років заперечення російської загрози, зокрема відмови реагувати на порушення Росією Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (ДРСМД)¹, **Європа опинилася перед подвійним викликом: з одного боку, власного ядерного потенціалу недостатньо, з іншого – конвенційні спроможності не відповідають загрозам.** Це створює ситуацію, коли європейські країни утримуються від рішучих дій, які могли б зупинити агресію Росії проти України. Водночас сама Росія вдається до маніпуляцій, використовуючи ультраправі партії у ЄС, щоб підважити європейські демократії.

Зі свого боку, Сполучені Штати за президентства Дональда Трампа відмовилися від ролі лідера у питаннях безпеки та демократії у Європі, при цьому набуваючи авторитарних і клептократичних рис. У разі російської агресії проти НАТО європейським країнам доведеться реагувати першими. Американська підтримка буде умовною та транзакційною, до того ж навряд масштабною з огляду на інші геополітичні пріоритети Вашингтона. Ще більше все ускладниться в разі нападу, який не підпадає під дію Статті 5 Статуту НАТО – а такий сценарій Росії нескладно реалізувати.

При цьому і європейські держави, і Україна досі потребують новітньої американської зброї, систем зв'язку та розвідки. Проте навіть закупівля зброї у США не дає жодних гарантій: їхні запаси можуть вичерпатись через зміну пріоритетів (наприклад, зміщення фокусу на Іран чи Китай), а також через обмеження ITAR (International

¹ Заява міністрів оборони НАТО в червні 2019 року про те, що НАТО не планує розгортати нові наземні ядерні ракети в Європі у відповідь на порушення Росією Договору про ліквідацію ракет середньої та малої дальності (ДРСМД) шляхом розгортання систем 9М729 (також відомих як SSC-8), що становлять суттєву загрозу для безпеки союзників.

Traffic in Arms Regulations, – американські правила експортного контролю, які дають Вашингтону право обмежувати подальше використання й передачу вже проданої зброї, – прим.пер.).

Отже, Європа та Україна залишилися сам на сам із безпековими загрозами. В таких умовах Європі стратегічно необхідно наростити оборонно-промислове виробництво та розвинути технологічний потенціал. Проте європейські оборонні ринки залишаються фрагментованими, що перешкоджає реалізації цих стратегічних потреб.

Ще одне ускладнення полягає в тому, що політична єдність європейських країн навколо України не трансформувалася у надійні оборонні зобов'язання або членство України у НАТО чи ЄС. Натомість безпекові угоди між Україною та європейськими країнами залишаються двосторонніми і не містять чітких оборонних зобов'язань – лише обіцянки двосторонньої матеріальної підтримки.

Європа спочатку вагалася, але після того, як США зайняли пасивну позицію, все ж збільшила фінансову та військово-технічну підтримку України та почала співпрацю з нею в оборонно-промисловій та технологічній сферах. Проте європейські країни досі не пропонують реалістичних гарантій безпеки, які могли б стримати подальшу російську агресію². Це розв'язує руки Росії і дозволяє продовжувати свої атаки.

Проте останнім часом Росія не дуже успішна у захопленні нових українських територій. Вона зазнала понад мільйон бойових втрат (убитими та пораненими). Війна на виснаження включає економічні та соціальні витрати. Після піднесення перших років війни економіка Росії занепадає, країна стикається із серйозними фінансовими проблемами. Невдоволення всередині Росії зростає, але жорстко пригнічується.

У цій непростій ситуації Росія обрала стратегію відволікати увагу завдяки ескалації – збільшенню кількості масованих ракетних ударів по цивільних об'єктах в Україні та проведенню ядерних навчань у Білорусі, що мали б залякати сусідні держави. Водночас Росія експоненційно збільшує масове виробництво ракет і дронів. Зима 2025-2026-х років була особливо важкою для України: енергосистема зазнала серйозних руйнувань, що погіршує для країни прогнози на прийдешню зиму.

З огляду на агресивну політику Росії, реалістичних перспектив миру немає. Ймовірно, війна триватиме ще щонайменше рік, що становить серйозну небезпеку для України та Європи. Це робить очевидною потребу у значному посиленні їхньої кооперації.

Хоча європейські урядовці можуть усвідомлювати необхідність єдності у сфері

² Дискусія щодо гарантій безпеки з боку європейської коаліції була прив'язана до малоімовірної мирної угоди, над якою працювала команда Трампа. Але навіть у цьому питанні країни Європи марно поклалися на підтримку США.

оборони, вони надто політично ослаблені всередині власних країн, аби ухвалити колективні політичні рішення, які справді могли б подолати розбіжності як у власних державах, так і в Європі загалом. Тому варто шукати нові шляхи інтеграції оборонних зусиль Європи та України, щоб уможливити спільну відповідь на безпекові загрози.

2. Як вибратися з пастки?

2.1. Прискорення руху вперед

Кільський інститут світової економіки детально дослідив, що потрібно зробити Європі, щоб закрити прогалини у військових спроможностях. Аналітики дійшли висновку, що завдання це хоч і складне, проте реалістичне³.

Для досягнення цієї мети Європі найімовірніше знадобиться від 3 до 5 років і 50 млрд євро щороку. Проблема саме в часі: Росія може завдати удару раніше, ніж Європа вважатиме себе готовою і в політичному, і у військовому вимірі.

Країни Європи вже почали вживати заходів, щоб впоратись із подвійним дефіцитом: у сферах ядерного стримування і конвенційних спроможностей.

Французька ініціатива ядерного стримування – «dissuasion avancée» або «просунуте стримування»⁴ – вже отримала підтримку десяти європейських партнерів. Це справді значний внесок у протидію російським спробам ядерного залякування. Крім того, у відповідь на раптове рішення США припинити постачання Німеччині конвенційних далекобійних систем Берлін запустив власні ініціативи для створення європейських альтернатив у співпраці з Україною.

У відповідь на рішення саміту НАТО в Гаазі кілька європейських країн збільшують оборонні витрати. Проте цей процес фрагментований і нерівномірний, адже його не підтримують деякі союзники, зокрема Італія та Іспанія. Оборонне планування НАТО не сприяє подоланню фрагментації.

Провідну роль у національному оборонно-промисловому виробництві країн Європи відіграють монополії. Це робить його дорогим і нездатним оперативно реагувати на нагальні потреби. Натомість стартапи задають тренд на швидкі інновації. Приклад України підсилює цю тенденцію, адже деяким стартапам вдалося швидко масштабувати виробництво саме завдяки співпраці з Україною.

³ [Europäische Verteidigungsautonomie ist technologisch machbar, fiskalisch finanzierbar und politisch entscheidbar](#) – Кільський інститут (Kiel Institut).

⁴ [Évolution de la dissuasion nucléaire française : vers une dissuasion avancée](#) | Міністерство Збройних сил і ветеранів Франції (Ministère des Armées et des Anciens combattants).

Хоча європейська фінансова та матеріально-технічна підтримка досі критично важлива, Україна також наростила свій оборонний потенціал. Багато європейських держав започаткували стратегічне оборонне партнерство з Україною, зокрема у сфері виробництва озброєння.

Проте Україна – щит Європи тільки допоки залишається політично незалежною і не потрапляє під контроль Кремля.

Перебуваючи під безперервними масованими атаками та не маючи союзників, які б воювали пліч-о-пліч, Україна здійснила справжню революцію у веденні війни. Країна перетворила лінію фронту на 20-кілометрову кілзону, послабила російську протиповітряну оборону та систематично завдає ударів по російській логістиці на глибину до 100 км. Крім того, Україна розвинула спроможності далекобійного ураження і завдає збитків військовій промисловості та нафтовому сектору Росії на глибину понад 1000 км. Держава реорганізувала свою армію та стимулювала інновації, використовуючи такі програми, як BRAVE1. В результаті Україна стала лідером у сфері безпілотних систем, багаторівневій протиповітряній обороні, системах управління боєм, а також в ударах середньої та великої дальності. Також Україна примножила кількість оборонних стартапів та експоненційно наростила виробництво оборонних продуктів.

Тепер досвід України затребуваний у Європі, США та країнах Персидської затоки.

2.2. Напрацювання спільного стандарту військово-оперативних підходів

Держави-члени НАТО вимушені оперативно адаптуватися до темпів українських інновацій, що зумовлює напрацювання спільного стандарту нових військово-оперативних підходів. Насамперед це стосується безпілотних систем – повітряних, наземних і морських дронів, – а також ракетного озброєння, сенсорних систем, засобів радіоелектронної боротьби та цифрових систем управління боєм, які об'єднують усі вищезазначені елементи в єдину мережу. У новій оборонній екосистемі саме вільний ринок, який не знає кордонів, виступатиме головним рушієм інновацій. Це може суттєво сприяти інтеграції оборонних ринків за умови, що національні уряди не будуть надмірно обмежувати цей процес, прикриваючись міркуваннями національного суверенітету.

Проте оборонна екосистема України залишається унікальною завдяки широкій підтримці з боку громадянського суспільства, а також завдяки миттєвому зворотному зв'язку між бригадами й виробниками, а також громадськими організаціями, що їх підтримують. Оскільки США та Європа навряд чи легко відтворять таку екосистему, Україна й надалі відіграватиме стратегічну роль для європейської безпеки. Це створює простір для поглиблення вже існуючих

партнерств.

Останнім часом Україна перехопила ініціативу, системно порушуючи постачання російської армії, і це послабило позиції ворога на фронті. Це може відкрити можливість повернути контроль над частиною окупованих територій. Такі успіхи – ще одне підтвердження, що Європі варто враховувати досвід України при оновленні підходів до ведення війни.

2.3. Впровадження концепції: архітектура партнерства для регіональних гарячих точок

2.3.1. Фокус на регіональних гарячих точках

Регіональний підхід має більше шансів привести до колективної політичної згоди щодо єдності та синергії національних політик. Такий підхід не замінить, а доповнить рамкові домовленості НАТО та ЄС; не підважить, а зміцнить солідарність союзників.

Загроза з боку Росії не обмежується Східним флангом НАТО, а поширюється значно ширше, зокрема на Близький Схід та Африку. Проте ризик конфронтації та ескалації особливо високий у таких регіонах, як:

1. Балтійський регіон, де точки напруги множаться та загострюються (гібридний тиск на країни Балтії, численні порушення повітряного простору, супровід «тіньового флоту» військовими кораблями, атаки на підводну кабельну інфраструктуру, повітряні, морські та наземні загрози для держав регіону). Скандинавські країни мають давню традицію співпраці і добре підготовлені, щоб системно підтримати країни Балтії.

2. Політично неоднорідний Чорноморський регіон, де сфери впливу Росії постійно змінюються. Окупований Крим перетворився на російський форпост, що загрожувало всьому регіону, доки Україна значною мірою його не нейтралізувала (принаймні тимчасово). Свобода судноплавства у Чорному морі критично важлива для українського експорту та життєздатності української економіки. Хоча Росія намагається дестабілізувати весь регіон, успішне блокування Україною логістичних шляхів РФ на окупованому півдні країни відкриває можливості для відновлення українського впливу в Чорноморському регіоні.

3. Європейське Заполяр'я залишається критично важливим для контролю над Атлантикою. Йдеться про рубіж Гренландія – Ісландія – Велика Британія, Шпіцберген, тобто – північний морський шлях. Це, по суті, питання трансатлантичної морської співпраці.

Відповідно, і Балтійський, і Чорноморський регіони потребують Архітектури спільної безпеки та оборони – Partnership Architecture For Collective Security або PACS.

2.3.2. Пошук політичної згоди щодо PACS

Оскільки саме на регіональному рівні загрози найбільш однорідні – як у Північно-Балтійському, так і в Чорноморському регіоні – варто шукати колективної політичної єдності саме на регіональному рівні. Щоб це працювало на практиці, така єдність може трансформуватися у багатосторонню правову угоду⁵.

Враховуючи високий ризик ескалації та збройного конфлікту між НАТО і Росією саме в Північно-Балтійському регіоні, варто поквипитись. Окрім того, країни у цьому регіоні давно співпрацюють у сфері безпеки і оборони.

Виникла пропозиція в першу чергу закликати до об'єднання Північно-Балтійську «вісімку» (NB8). Проте багатостороння угода має бути відкритою й для інших зацікавлених союзників.

Наприклад, для учасників Об'єднаних експедиційних сил (Joint Expeditionary Force, JEF), Великої Британії та Нідерландів, а також держав, що мають вихід до Балтійського моря, як-от Польщі та Німеччина.

Для політично неоднорідного Чорноморського регіону першим кроком могло б стати поглиблення партнерства Румунії та України за сприяння Франції. Цей крок може включати підтримку молдовської демократії. Під час другого етапу можна було б залучити Болгарію, Грецію та Туреччину.

2.3.3. Командування та контроль

Група відомих аналітичних центрів під керівництвом колишнього президента Фінляндії Саулі Нійністе у нещодавньому дослідженні визначила три можливі шляхи досягнення принципу «більше Європи в обороні»⁶.

- Європеїзація НАТО, зокрема його командної структури;
- Створення Європейської ради безпеки, що спиратиметься на відповідні командні структури, оперативні спроможності та цільовий бюджет;
- Оборонна співпраця під керівництвом ЄС.

5 Див. також документ Стокгольмського центру досліджень Східної Європи SCEEUS № 5 від 15 квітня 2026 р.: [«Deepening NB8-Ukraine Defence Industrial Cooperation: A Strategic Win-Win for European Security»](#)

6 «More Europe in Defence», звіт Стівена Блокманса, підготовлений робочою групою у складі CEPS, Clingendael, RUSI та IEP, травень 2026 року.

Ці три шляхи інституційно різні, проте їх об'єднує потреба у створенні регіональних об'єднань. Багатонаціональні формування рівня корпусу, такі як Об'єднані експедиційні сили (JEF), Нідерландсько-німецький армійський корпус та Єврокорпус, – з інфраструктурою, здатною інтегрувати повітряні, наземні та/або морські операції, можуть бути ефективними оперативними командними центрами для регіонів.

Насамкінець варто враховувати, що, оскільки Росія й далі розвиває свою ворожу дронуву активність проти країн Балтії, Польщі та Румунії, виникає потреба в оперативній координації протиповітряної оборони між цими державами та Україною. Це може вимагати інтеграції зусиль із протиповітряної оборони між регіональними європейськими командуваннями та їхніми українськими колегами.

2.3.4. Висновок: багатостороння угода щодо PACS

Підсумовуючи: напрацювання спільного стандарту військово-оперативних підходів (п. 2.2), потреба в колективному фокусі на регіональних гарячих точках, як-от Балтійський і Чорноморський регіони (п. 2.3.1), більша однорідність регіонального сприйняття загроз (п. 2.3.2) і потреба адаптувати командні механізми з огляду на транскордонні загрози (п. 2.3.3) – усе це разом створює вагоме підґрунтя, щоб дійти раніше недосяжної згоди щодо спільних військових вимог до оборонних спроможностей, які потрібно розробляти і впроваджувати. Зазначені зразки озброєння не обов'язково мають походити виключно з самого регіону, а можуть спиратися на промислову спеціалізацію всієї Європи чи України. До кола потенційних партнерів і постачальників варто також залучити країни поза ЄС – наприклад, Велику Британію, Норвегію та Канаду.

Така [Архітектура спільної безпеки та оборони \(PACS\)](#) зробила б справжній парадигмальний зсув в оборонній політиці.

Оскільки бюджети й вимоги до закупівель контролюють уряди, також є потреба у багатосторонній міждержавній угоді, яка б сприяла відкриттю національних оборонних ринків для транскордонної співпраці та інвестицій. В рамках багатосторонньої угоди уряди мають гармонізувати регуляторні норми, які зараз стримують зростання, щоб оборонні ринки відкрилися для транскордонних інвестицій. Це також необхідно для того, щоб інноваційні стартапи могли зростати й масштабуватися на міжнародному рівні.

Завдяки цьому Європа може суттєво зменшити витратну й неефективну фрагментованість свого оборонного ринку та швидко й без зайвих витрат відновити свій потенціал захисту й стримування ворога.